

**Особливості комунікативних стратегій і тактик
у черезпоколіннєвій конфліктній комунікації
(на матеріалі «Тореадорів із Васюківки» В. Нестайка)**

Сьогодні значну увагу лінгвістів привертають проблеми дослідження комунікації (праці В. В. Богданова, Є. М. Верещагіна, О. Я. Гойхмана, О. А. Земської, Г. Г. Кларка, Д. М. Мальца, Т. ван Дейка, О. С. Іссерс, І. М. Кушнарської, О. В. Яшенкової, О. А. Семенюк і В. А. Паращука), проте в українському мовознавстві майже відсутні комплексні дослідження, присвячені виявленню особливостей і закономірностей черезпоколіннєвої комунікації. Родинне спілкування між онуками і дідусями та бабусями є й цікавим у психологічному, соціолінгвістичному та комунікативному аспектах, і малодослідженим явищем, тому ця проблема є вельми актуальною.

Мета нашої розвідки – ескізно виявити та схарактеризувати комунікативні стратегії й тактики, які застосовують під час конфліктної комунікації дід та його онук з товаришем у творі В. Нестайка «Тореадори із Васюківки».

У своїй роботі ми дотримуємося визначень О. В. Яшенкової, за якою «комунікативна стратегія – головна лінія мовленнєвої поведінки в межах конкретної комунікативної події, що визначається загальною метою комунікації, ситуативним контекстом і уявленням про адресата. Тактиками називають локальні риторичні прийоми на лінії мовленнєвої поведінки. Їх співвідносять з окремими намірами, що відповідають етапам або фазам комунікативної події. Комунікативна тактика – зумовлені стратегією мовленнєві кроки, що в сукупності дають змогу досягти головної комунікативної мети» (О. В. Яшенкова).

Герої трилогії В. Нестайка «Тореадори із Васюківки» – Ява та Павлуша – через особливості вдачі часто потрапляють у складні ситуації, у яких вони можуть конфліктувати з учителями, друзями, дідом та ін. Розгляньмо одну з показових ситуацій: (1) – *От знайдибіда, авантюрист имаркатий! Ванькоо-о! Вилазь зараз же! Бо такого втру маку – тиждень чухатимешся! Вилазь, чуєш!* (2) – *Вилазь, убойце, бо гірше буде! Ти ж мене знаєш!* (3) – *Знаю, знаю, –ледь чутно зітхає мій друг і нарешті наважується*

подати голос. (4) – Діду! – жалібно озивається він. (5) – Давай-давай! (6) – Діду, – це жалібніше повторює мій друг, – ви одійдіть за хату, ми виліземо. Бо ж ви битиметесь. (7) – Вони ще мені умови ставлять, вишкварки! Ану вилазьте! (8) – Та ми ж не хотіли. Ми ж хотіли метро. Таке, як у Києві. (9) – Я вам дам метра! Я вам такого метра дам, що... (10) – Ми ж не знали. (11) Ми зараз усе закидаємо – нічого й видно не буде. Одійдіть, діду.

У цьому полілозі яскраво вираженою є стратегія впливу з метою виховання, яку застосовує дід Варави. Вона реалізується в тактиках погрози, догани, несхвалення. Тактика догани та часто водночас і хвилювання на лексичному рівні репрезентована численними номенами («знайдібіда», «авантюрист шмаркатий», «вишкварки»), які несуть негативну емоційну оцінку. Для тактики погрози характерним є вживання фразеологізмів («втерти маку»), що свідчить про ворожість, войовничість діда. На синтаксичному рівні в усіх тактиках, а особливо в тактиці догани, дід Варави часто застосовує окличні емоційно забарвлені речення (1, 2). Дієслова в них вжито в наказовому способі, що свідчить про категоричність, яка не передбачає послаблення. Повторення слова «вилазь», яке часто використовує дід, свідчить про те, що він непохитний у своїх намірах і не хоче піддаватися на вмовляння. Показовим у тактиці догани є лексикон діда, адже той, досягши емоційного апогею, застосовує грубу лайливу лексику (2). Дід Варави розтлумачує й попереджає, які будуть наслідки онукової поведінки, якщо той його не послухає (1). Тактика несхвалення, зокрема, реалізована в аналізованому полілозі реплікою (7), у якій дід обурюється застосованою дітьми тактикою «ультиматуму». Уживаючи негативнооцінну й експресивно забарвлену лексику, дід показує незадоволення і перевагу над хлопцями.

Діти, у свою чергу, застосовують стратегію виправдання, яка є відповіддю на стратегію діда. Хлоп'ята в цій ситуації мають оборонятись і захищатись власним набором «тактико-стратегічної зброї». Стратегію виправдання хлопці реалізують у тактиках згоди, пояснення, обіцянки. Ява спочатку вживає тактику згоди («Знаю, знаю»), яка, по суті, є повтором одного й того самого слова, що має на меті проілюструвати повне погодження зі словами діда Варави. Наступну тактику назвемо тактикою «ультиматуму» (6), у якій діти ставлять умови, незважаючи на страх. Так-

тика пояснення (8, 10) на синтаксичному рівні репрезентована короткими неокличними розповідними реченнями, які покликані виправдати поведінку хлоп'ят та пояснити їх наміри. Показовим є вживання займенника I особи множини «ми», що свідчить про спільну відповідальність за скоєне та щирість дружби. Тактиці обіцянки (11) властиве вживання безсполучникових складних речень з наслідковими змістовими відношеннями, які відображають готовність усунути наслідки дитячої витівки.

Аналізуючи засоби вербальної комунікації, ми не могли не звернути увагу на невербальні аспекти. За допомогою невербальних засобів (*«ще жалібніше повторює»*, *«жалібно озивається»*, *«ледь чутно зітхає»*) передано стан, емоції, переживання хлопчиків, які інтонаціями та зітханням хотіли викликати жалість до себе й отримати пробачення за скоєне. Тому, на нашу думку, одним із важливих засобів досягнення мети дітьми є підсилення вербальних засобів невербальними. Розглянутий нами полілог показує, що в черезпоколінній комунікації і дід, і діти досягли своїх цілей, тому що і був отриманий виховний ефект, і хлопці уникли покарання за свою витівку. Учасники комунікації йшли до цього різними шляхами, адже використовували неоднаковий набір стратегій і тактик. Причому комунікативний репертуар дітей є значно гнучкішим і багатшим, оскільки вони пристосовувалися до всіх комунікативних кроків діда Варави, а той, відповідно, хоч і не змінював своєї стратегії, але так само досяг комунікативної мети – навчити дітей відповідати за свої вчинки та усвідомлювати їх наслідки.